

## Ampuen, suksien ja sotien

**William D. Frank: Everyone to Skis! Skiing in Russia and the Rise of Soviet Biathlon. Northern Illinois University Press 2013. 396 s. ISBN 978-0-87580-476-7.**

Valko-Venäjän Minskissä kampailltiin ampumahiihdon maailmanmestaruuksista talvella 1974. Kun Juhani Suutarinen oli voittanut molemmat henkilökohtaiset matkat, isäntämaa Neuvostoliiton miehillä ei yksinkertaisesti ollut varaa hävitä viestikisaa Suomelle – koitosta, jossa YYA-sopimuksella kesytetty Suomi haki urheilullista yliotetta aggressiivisesta naapuristaan.

Tähän tapaan argumentoi amerikkalainen William Frank kirjassaan *Everyone to Skis!* jonka nimi on lainattu neuvostopropagandasta. Monografia kartoittaa hiihtoharrastuksen vaiheita Venäjällä ja Neuvostoliitossa, joskin pääpaino on *biatlonissa*, kiväärin kanssa

hiihtämisessä, jota Suomessa kutsutaan kansanomaisesti ampumahiihdoksi.

Urheilulajina ampumahiihto on melko tuore, vaikka suksilla liikku-neita pyssymiehiä lienee tunnettu läpi historian. Venäjällä moderni hiihtourheilu kehittyi armeijan kylkiäisenä 1800-luvulla, käytännössä suuriruhtinaskunnassa, jonne perustettiin suksijoukkoja ja jossa myös järjestettiin sotilaiden hiihtovaelluksia. Kun Frank kuvailee Venäjän heräämistä ase selässä hiihtämiseen, hän ei erikseen korosta sitä ironiaa, että kyse oli nimenomaan suomalaisten sotilaiden kouluttamisesta. Toisaalta hän tähdentää hiihtoliikunnan olevan arktisten seutujen yhteistä perintöä.

Venäjän sisällissodassa hiihtävien joukkojen rooli oli vielä marginaalinen, toisin kuin Suomessa kapinatalvena 1918. Ei ihme, että Neuvosto-Venäjän ensimmäinen suksiturho oli Suomessa syntynyt Toivo Antikainen, jonka johtamien suomalaisbolševikkien Kiimasjärven-retki teki lopun Itä-Karjalan kansannoususta. Tammikuun 1922 yllätysiskun muistelu sai neuvostokirjallisuudessa suorastaan myyttiset mittasuhteet; punaupseeri Antikaisen suksenjäljissä järjestettiin hiihtoretkiä ja kilpailujaikin vuosikymmenten pituudelta. Ehkä hänelle voitaisiin viimein suoda sivuosa suomalaisen hiihdon historiassa?

Kiimasjärven kommandoretkestä tehtiin myös elokuva, *Za sovjetskiju rodina* (1937), mutta kyseistä propagandateosta – jota levitettiin Amerikassa nimellä *Ski Battalion* – Frank ei tunne. Se on harmi, sillä vain joitakin vuosia ennen talvisotaa valmistunut näytelmäelokuva esittää lumipukuiset bolševikit jylhien korprien laulavina sankareina, jotka ohimennen nujertavat lukumäärältään ylivoimaiset suomalaiset. (Elokuvaa tehtäessä Antikainen virui suomalaisessa vankeudessa.)

Kun fiktiosta tuli totta eli Neuvostoliitto iski Suomeen, puna-ar-

meijalla oli tunnettuja vaikeuksia pysyä suksilla pystyssä. Talvisotaan kiinnittyvässä luvussa Frank referoi neuvostolehtiä ja analysoi asteittain kasvanutta hämmennystä suomalaisten hiihtotaidon edessä. Staliniä ei sentään saatu tarttumaan sauvoihin, mutta ulkoministeri Molotov poseerasi *Pravdan* etusivulla sukset jalassa, millä ei enää ollut merkitystä talven 1940 taistelujen kannalta. Sen sodan opetuksista kuitenkin sikisi suunnaton kampanja hiihtotaidon puolesta, neuvostoisänmaallinen kampanja, jonka tuloksia puna-armeija pääsi hyödyntämään Saksaa vastaan.

Tuolla kaikella ei vain ole suoraa yhteyttä pysyvässä tapahtuvaan suksiturheiluun. Meidän tuntemamme ampumahiihdon historia alkaa 1950-luvulta, joten sitä edeltävä osuus kirjassa – lähes puolet leipätekstistä – on tavallaan pohjustusta. Tekijän likimain ensyklopedinen ja valtaosin luotettava ote aihepiiriin kattaa niin asut, välineet, valmennuksen kuin voitelunkin. Opimme, että naparetkeilijät nostattivat innostusta myös Venäjällä, luemme naisten kilpahiidoista Neuvosto-Venäjällä ja tutustumme varhaisiin kansanhiihtoihin, joiden osanottajamääristä ja suosioista ei valitettavasti ole tarkkoja tietoja.

Parhaimmillaan sivuladut tukevat tutkimuksen keskeistä teesiä, joka on kaikessa lyhykäisyydessään seuraava: ampumahiihto oli ihailuin ja tärkein urheilumuoto Neuvostoliitossa. Sitä suosivat Kremlin toverit, siihen tykäsivät työtätekevät massat ja sen siunauksia levitti valtiojohtoinen mediakin. Ampumahiihdon asema venäläisten ”kansallisuusomaisuutena” on laajalti tunnustettu 2000-luvullakin, kuten muuan kirjassa siteerattu jälkikommunistisen ajan tarkkailija lausahaa.

Epäilemättä ampumahiihdolla oli militaristisen juonteensa vuoksi tietty yhteys virallisten tahojen yl-

läpitämään sosialistiseen isänmaallisuuteen. William Frank ei silti onnistu tarjoamaan kylliksi todistusaineistoa, jonka varassa voisi hänen muotoiluunsa lainaten uskoa ”patriotismien, kilpahiidon ja tarkkuusammunnan” yhdistelmän olleen Neuvostoliitossa ”kansallinen pakkomielle”. Nimenomaan vertaileva todistusaineisto kirjasta puuttuu. Frank perustelee ajatustaan ”pakkomielleestä” ladunvarsileisön määrällä, vaikka maallikkokin oivaltanee, että metsään mahtuu ratkaisevasti enemmän kansaa kuin aidattuun miljööseen kuten stadionille tai jääkiekkohalliin. Aikaisemmassa tutkimuksessa on paneuduttu jääkiekon korosteiseen rooliin neuvostourheilulajien perheessä, mutta niitä pohdintoja Frank ei lainkaan noteeraa.

Vuoden 1974 eli Minskin MM-kisojen jälkeen kerronta hajoaa urheilijoiden lääkehuollon – kuten epohormonin ja anabolisten steroidien – journalistiseen reposteiluun. Moralisoiva lähestymistapa sopii heikosti tutkimukselliseen kontekstiin. Frankin mukaan lähinnä itäblokin urheilijat turvautuivat lääketieteellisiin apukeinoihin, ja mikä vielä merkillisempää, siinä yhteydessä vedotaan tämän arvion laatijan artikkeliin, joka ei syyllistä yhtään hiihtäjää eikä hiihtomaata (teoksessa *Winter Sport and Outdoor Life*, 2011). Frank ei näköjään ole perillä esimerkiksi niin sanotun veritankkauksen pohjoismaisesta, 1960-luvulle ajoittuvasta varhaishistoriasta.

Missä määrin Suomen ja Neuvostoliiton ampumahiihtotaitot sitten miellettiin kylmän sodan jatkeeksi? Kun Frank esittää, että 1970- ja 1980-lukujen ”legendarisissa” kilpailuissa olisi otettu yhteen talvisodan hengessä, kyse taitaa jälleen olla rohkeanpuoleisesta, joskin suomalaisittain kiehtovasta tulkinnasta. Hänen lähteensä eivät tuollaista oletusta tue. Tai ehkä seläistä henkeä oli pinnalla Neuvos-

tolitossa: Minskin viestikoitoksen voitti isäntämaa, kun kuriton yleisö käytännössä pysäytti Heikki Ikolan etenemisen. ”Sinä päivänä pelkäsin henkeni puolesta”, ankkurina hiihtänyt Ikola muisteli.

YTT, HISTORIAN JATKO-OPISKELIJA  
ERKKI VETENNIEMI  
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO